

Τί σχέση ἔχει ἡ γλῶσσα μὲ τὴ θρησκεία;

Ἀπὸ πρώτη ἄποψη δὲν φαίνεται νάχη καμιά. Κι ὅμως οἱ καθαρευουσιάνοι βρίσκουν πολλή καὶ ποικίλη. Ἀπὸ τὴ μιὰ μεριά φτάνουν νὰ σχετίζουν τὸ ζήτημα μ' αὐτὴ τὴ δογματικὴ ὑπόσταση τῆς ὀρθοδοξίας καὶ νὰ ἰσχυρίζονται, πὼς δὲν μπορεῖ νὰ συνυπάρξη ὀρθόδοξη πίστη μὲ τὴ δημοτικὴ γλῶσσα. Καὶ σ' αὐτὸ τοῦς ἐνίσχυσεν ἡ ἐκκλησιαστικὴ δογματίζοντας, πὼς μετάφραση τῆς Ἁγίας Γραφῆς σημαίνει παραφθορά τῆς. Ἰδέα παράδοξη γιὰ μᾶς τοῦς λαϊκοῦς, ποὺ ξέρομε πὼς ἡ Ἁγία Γραφή εἶναι μεταφρασμένη σὲ τριακόσιες τόσες γλῶσσες καὶ πὼς κανένας λαὸς δὲν ἐχαρακτηρίστηκε ποτὲ ἀπὸ τὴν ἐκκλησία μᾶς γιὰ αἰρετικὸς μόνον καὶ μόνον γιὰτὶ μεταχειρίζεται τὴν Ἁγία Γραφή σὲ μετάφραση. Ἀφοῦ ἀκόμη ἀναγνωρίζομε γιὰ ὀρθόδοξους μάλιστα τοῦς Σλαβούς ὅλους καὶ τοῦς Ρουμάνους καὶ ἀφοῦ μάλιστα αὐτὴ ἡ ἴδια ἡ ἀνατολικὴ ἐκκλησία ἐπιτρέπει τὴν ἀνάγνωσι ἐκκλησιαστικῶν κειμένων σὲ τούρκικη γλῶσσα ἀπὸ τοῦς τουρκόφωνους Μικρασιάτες. Αὐτὴ ἡ ἀνακολουθία τῆς ἐκκλησιαστικῆς εἶναι ἀκατανόητη γιὰ τοῦς λαϊκοῦς. Ἡ πρέπει νὰ παραδεχτοῦμε πὼς ἡ νεοελληνικὴ γλῶσσα εἶναι ἀνικανώτερη καὶ ἀπὸ τῆς σλαβικῆς καὶ ἀπὸ τῆς ρουμανικῆς καὶ ἀπ' αὐτὴ τὴν τούρκικη γιὰ νὰ ἐκφράσῃ, χωρὶς νὰ τὰ διαφθείρῃ, τὰ θεῖα νοήματα ἢ πρέπει ν' ἀποκλείσωμεν ἀπὸ τὴν ὀρθόδοξία κάθε λαὸ, ποὺ δὲ διαβάσει τὴν Παλαιὰ Διαθήκη στὴ μετάφραση τῶν ἑβδομήκοντα καὶ τὴν Καινὴ Διαθήκη στὸ πρωτότυπο καὶ δὲν κάνει τὴ λειτουργία του στὴν ἀρχαῖζουσα Ἑλληνικὴ τῆς ἐκκλησιαστικῆς μᾶς. Μὰ ἡ ὀρθόδοξη ἐκκλησιαστικὴ ἀκριβῶς μὲ τὸ ν' ἀναγνωρίζῃ ὅτι τὸ πνευματικὸ περιεχόμενον τῆς θρησκείας εἶναι ἀνώτερον ἀπὸ φυλὰς καὶ γλῶσσες, ἀπὸ τόπον καὶ χρόνον, ξέρομε ὅλοι πὼς ὑψώνεται ἀνώτερα καὶ πολὺ τιμητικὰ ἀπὸ ἄλλες ἐκκλησιαστικὲς ὁργανώσεις καὶ ἡ ἴδια πολλάκις καυχῆθηκε γιὰ τὸ φιλελεύθερον αὐτὸ πνεῦμα τῆς. Ἐπομένως καὶ στὴ δική τῆς συνείδηση οὔτε ἡ θρησκεία οὔτε ἡ ἐκκλησία διαφθείρεται μὲ τὸ νὰ διατυπωθοῦν ἐκκλησιαστικὰ κείμενα στὴ νεοελληνικὴ γλῶσσα ποὺ εἶναι μάλιστα σὰν γλῶσσα πολὺ καθαρώτερη ἀπὸ τὴ γλῶσσα τῆς μετάφρασης λ. γ. τῶν ἑβδομήκοντα, ἀταχτη καὶ γεμάτη ξενισμούς. Μὰ δὲν πρόκειται κανὴν γιὰ τέτιον ζήτημα. Δὲν πρόκειται δηλαδὴ γιὰ τὴν τελετουργικὴ γλῶσσα τῆς ἐκκλησιαστικῆς. Οἱ δημοτικιστὲς ποτὲ ὡς τώρα δὲν διατύπωσαν τὴν ἀξίωση νὰ μεταχειρίζεται ἐπίσημα στὴ λειτουργία τῆς ἡ ἐκκλησιαστικὰ κείμενα μεταφρασμένα. Ἡ μετάφραση τοῦ Πάλλη δὲν ἔγινε μὲ τὸ σκοπὸν γιὰ νὰ διαβάσεται στὴν ἐκκλησιαστικὴ, ὅπως δὲν ἔγιναν μὲ τὸν ἴδιον σκοπὸν καὶ ἄλλες

μεταφράσεις τοῦ Εὐαγγελίου στήν καθαρεύουσα γλῶσσα, ἀπό ἐπίσημα μάλιστα ἐκκλησιαστικά πρόσωπα. Ἡ μετάφραση τοῦ Πάλλη ἔγινε γιά νά διαβάζεται στό σπίτι ἀπό τοὺς χριστιανούς. Τὰ μεταφρασμένα τροπάρια καί τὰ «σοφία σούζα» καί τάλλα τέτια ποῦ φιγουράρισαν στίς στήλες μερικῶν ὀχλοκρατικῶν ἐφημερίδων τῶν Ἀθηνῶν εἶναι δημιουργήματα τῆς πολὺ γνωστῆς ἐξυπνάδας τῶν δημοσιογράφων, ποῦ θέλουν νά γαργαλίζουν τὸν ὄχλο.

Τὸ ζήτημα τῆς ἐπίσημης ἐκκλησιαστικῆς γλώσσας εἶναι ζήτημα καθαρῶς ἐκκλησιαστικό, ποῦ ἐνδιαφέρει μόνο τὴν ἐκκλησιά καί τὸν τρόπο ποῦ ἀντιλαμβάνεται τὴν ἀποστολή της, δηλ. τὴν ἀναζωογόνηση καί συντήρηση τῆς θρησκευτικῆς πίστεως, τὴν ψυχικὴ διάπλαση καί σωτηρία τοῦ λαοῦ. Εἶναι ζήτημα ποῦ ἴσως γιά ὠρισμένα τοῦλάχιστον μέρη τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἐνέργειας ὅπως λ. χ. τὸ κήρυγμα καί τὴν προσευχή σὲ μερικὲς περιστάσεις ἢ ἀνάγκη θὰ ὀδηγήσῃ κληρικούς καί θεολόγους πρῶτοι αὐτοὶ νά τὸ θέσουν καί νά τὸ συζητήσουν καί νά τὸ κανονίσουν.

Ἀπὸ τὴν ἄλλη ὅμως μεριά ἀφοῦ οὔτε τὸ δογματικὸ ἐπιχείρημα στέκεται οὔτε οἱ δημοτικιστὲς ζητοῦν ν' ἀλλάξουν τὴ γλῶσσα τῶν ἱερῶν κειμένων, οἱ καθαρευουσιάνοι ζητώντας κάθε τόσο ἐπέμβαση τῆς ἐκκλησιᾶς στὸ γλωσσικὸ ζήτημα δημιουργοῦν ὄχι ἐκκλησιαστικὸ μὰ ἔθνικὸ πρόβλημα. Ἀφοῦ ἡ ἐκκλησιά φρονεῖ πῶς πρέπει νά μεταχειρίζεται τὴ γλῶσσα ποῦ τῆς παραδόθηκαν τὰ ἱερά κείμενα, δὲ θὰ γεννηθῇ χάσμα μεταξὺ ἐκκλησιᾶς καί ἔθνους, ἂν τὸ ἔθνος μεταχειρίζεται ἄλλη γλῶσσα;

Καί ἀφοῦ ἡ καθαρεύουσα γλῶσσα μᾶς πλησιάζει στὰ ἱερά κείμενα καί τὰ κάνει κατανοητὰ στὸν πολὺ λαὸ καί στοὺς ἱερεῖς, ποῦ οἱ περισσότεροι ἀπ' αὐτοὺς λαὸς εἶναι, δὲν θ' ἀπομακρύνωμε καί τοὺς ἱερεῖς καί τὸ λαὸ ἀπὸ τὴν ἐκκλησιά, ἐπομένως καί ἀπὸ τὴν πίστη, ἂν δὲν διδάσκωμε στὸ δημοτικὸ σχολεῖδ τὴν καθαρεύουσα καί βάλωμε τὴ δημοτικὴ;

Ἔτσι λοιπὸν διατυπώνονται καθαρὰ τὰ αἰτήματα τῶν καθαρευουσιάνων. Πρέπει τὸ ἔθνος ν' ἀπαρνηθῇ τὴ γλῶσσα τοῦ χάριν τῆς ἐκκλησιᾶς καί ἂν ἀκόμη ἡ δημοτικὴ αὐτὴ γλῶσσα ἀντιπροσωπεύει τὴν ἀληθινὴ ψυχὴ του, ὅλην τὴν πνευματικὴ του ὑπόσταση ὅλο τὸ μέλλον τοῦ πολιτισμοῦ του. Ἐνῶ εἶδαμε, πῶς ἡ ἐκκλησιά στέκεται στὴ γενικὴ τῆς ἀντίληψη ἀνώτερα ἀπὸ γλωσσικὲς μορφές, προβάλλεται στὸ ἔθνος ἐν ὀνόματι μιανῆς γλωσσικῆς μορφῆς οὐσιαστικὰ ἄσχετης μὲ τὸ περιεχόμενον τῆς θρησκείας ἢ πιδὸ θανάσιμη γιά τὴν πνευματικὴ ζωὴ του καί τὸν πολιτισμὸ του ἀπαίτηση.

Μὰ τὸ ζήτημα εἶναι ἄρα γε τόσο ἀπλό; Πρῶτα θάπρεπε ν' ἀποδειχτῆ πὼς ἡ θρησκευτικὴ πίστις στηρίζεται στὴν κατανόηση τῶν ἱερῶν κειμένων καὶ τῆς λειτουργικῆς γλώσσας. Καὶ σ' αὐτὸ ὄχι μόνον ἡ ψυχολογία τῆς θρησκείας, μὰ ἴσως καὶ αὐτὴ ἡ ὀρθόδοξη ἐκκλησιὰ θάδιναν διαφορετικὴ ἀπάντηση ἀπὸ κείνη, ποὺ ἀποτελεῖ τὴ βᾶση τοῦ συλλογισμοῦ τῶν καθαρουσιάνων. Ἡ ὀρθόδοξη ἐκκλησιὰ ἀπαγορεύοντας τὶς μεταφράσεις τοῦ Εὐαγγελίου ἔδωκε κι ὅλας διαφορετικὴ ἀπάντηση. "Ὅχι ἄμεση κατανόηση τῶν κειμένων, λέγει ἡ ἐκκλησιὰ. Ἡ τέτια μάλιστα προσπάθεια εἶναι ἐπικίνδυνη γιατί μπορεῖ νὰ γεννήσῃ αἵρετικὲς παρεξηγήσεις. Ἐρμηνεῖα τῶν κειμένων. Μὰ ἡ ἐρμηνεῖα τῶν κειμένων δὲν εἶναι βέβαια ἱερὸ κείμενο κι αὐτὴ καὶ ἐπαμένως μπορεῖ νὰ γίνῃ σὲ κάθε γλῶσσα. Ἔτσι καὶ ἡ πιὸ δογματικὴ καὶ αὐθαίρετη στὰ ζητήματα αὐτὰ Καθολικὴ ἐκκλησιὰ διατηρεῖ παντοῦ καὶ πάντα τὴ λατινικὴ γὰ γλῶσσα τῆς λειτουργίας, ἐρμηνεύει ὁμως τὰ κείμενα καὶ κηρύσσει τὸ θεῖο λόγο στὶς ἐθνικὲς γλῶσσες. Δεύτερο θάπρεπε ν' ἀποδειχτῆ κι ἂν εἶχαν δίκιο στὸ πρῶτο οἱ καθαρουσιάνοι, πὼς ἡ καθαρύουσα γλῶσσα μαθαίνεται ὅπως δῆποτε στὸ δημοτικὸ σχολεῖο καὶ βοηθεῖ τὴν κατανόηση τοῦ Εὐαγγελίου καὶ τῆς λειτουργικῆς γλώσσας περισσότερο ἀπὸ τὴ δημοτικὴ. Κι αὐτὸ ὄχι μόνον δὲν ταπόδειξαν οἱ καθαρουσιάνοι ἐνῶ ἰσχυρίζονται πὼς ἡ δημοτικὴ θὰ μᾶς ἀποσπάσῃ ἀπὸ τὴν ἐκκλησιὰ, μὰ ἔχουν καὶ ὅλη τὴν ἐκπαιδευτικὴν πεῖρα ἐναντίον τους.

Κι ἂν ὁμως ὑποθέταμε πὼς σ' ὅλα αὐτὰ ἔχουν δίκιο, πὼς θάπρεπε νὰ κρίνῃ τὸ ἔθνος τὴν ἀπαίτησή των;

Τὴν ἀπαίτηση δηλαδὴ ποὺ λέει, πὼς κι ἂν ἐθνικὴ λογοτεχνία δὲ μπορεῖ νὰ ὑπάρξῃ στὴν καθαρύουσα γλῶσσα, κι ἂν ἐθνικὴ παιδεία δὲ μπορεῖ νὰ ὑπάρξῃ στὴν καθαρύουσα γλῶσσα, κι ἂν χάσωμε σιγὰ σιγὰ ὅλους τοὺς ἀλλόγλωσσους Ἕλληνας μὲ τὴν ἐπίμονή μας στὴν καθαρύουσα γλῶσσα, κι ἂν νεκρωθοῦμε πνευματικὰ τυλιγμένοι στὸ σάβανο τῆς καθαρύουσας γλώσσας, ὅλα αὐτὰ πρέπει νὰ γίνουν γιὰ νὰ διατηρήσῃ ἡ ἐκκλησιὰ τὴν ἀρχαῖζουσα ἐλληνικὴ τῆς ὡς ἐπίσημη γλῶσσα τῆς;

Τὴν ἀπάντηση σὲ μιὰ παρόμοια ἀπαίτηση τῆς Καθολικῆς ἐκκλησίας ἔδωκαν οἱ λαοὶ τῆς Δυτικῆς Εὐρώπης τὸν καιρὸ τῆς Ἀναγέννησης.

Καὶ κεῖ ἡ Καθολικὴ ἐκκλησιὰ ἐννοοῦσε νὰ κρατήσῃ τοὺς λαοὺς στὸ πνευματικὸ σκοτάδι σφιχτοδεμένους μὲ τὶς ἀλυσίδες τῆς δικτῆς τῆς νεολατινικῆς καὶ κάθε προσπάθεια γιὰ νὰ ὑψωθοῦν οἱ ἐθνικὲς γλῶσσες τὴ θεωροῦσεν αἵρετικὴ καὶ τὴν ἐπνιγε στὸ αἷμα.

Μὰ οἱ λαοὶ ἐκεῖνοι ἔχοντες μέσσω τους ζωὴ καὶ δημιουργικὴ πνοὴ ἐπάλαιψαν αἰῶνες δλόκληρους, ἔχυσαν ποτάμια ἀπὸ αἷμα μὰ στὸ τέλος ἔσπασαν τὰ δεσμά τους καὶ βγήκαν ἀπὸ τὰ μεσαιωνικὰ σκοτάδια. Καὶ ὁμῶς στοὺς νεολατινικοὺς λαοὺς χάσμα μεταξὺ ἐκκλησιᾶς καὶ ἔθνους δὲ γεννήθηκε γι' αὐτὸ τὸ λόγο. Δὲν ἔγιναν ἄθρησκοι οὔτε οἱ Ἴταλοί, οὔτε οἱ Ἰσπανοί, οὔτε οἱ Πορτογάλλοι, οὔτε οἱ Γάλλοι, οὔτε οἱ καθολικοὶ Γερμανοί, οὔτε ὅλοι οἱ ἄλλοι καθολικοὶ λαοὶ τῆς γῆς, ἐπειδὴ ἡ ἐκκλησιὰ ἔχει ἄλλη γλῶσσα καὶ τὰ ἔθνη γιὰ ὅλα τὰ πνευματικὰ τους φανερώματα ἄλλη.

Κι ἂν σήμερὰ διατύπωνε καν παρόμοια ἀπαίτηση ἡ Καθολικὴ ἐκκλησιὰ, ἓνας τέρστιος καγχασμὸς θὰ τῆς ἀπαντοῦσεν ἀπ' ὅλα τὰ καθολικὰ ἔθνη. Μὰ δὲν τὸ κάνει ποτέ, γιὰτὶ σωφρονίστηκεν ἀπὸ τὴν πείρα καὶ πρὸ πάντων διδάχτηκε, ὅτι ὅσο ἀγωνίζεται ἡ ἐκκλησιὰ νὰ πνίξῃ τὴν ἐλεύθερη λειτουργία τῶν πνευματικῶν δυνάμεων, τόσο βιζικώτερα ἐργάζεται γιὰ νὰ μακραίνει ἀπὸ τὸν ἑαυτὸ τῆς τοὺς λαοὺς, ποὺ δὲν εἶναι νεκροὶ καὶ δὲν ἐννοοῦν νὰ πεθάνουν. Ἐνῶ πάλι ὅσο προσκρμόζεται ἡ ἐκκλησιὰ στὶς ζωτικὲς ἀνάγκες τῶν λαῶν, τόσο περισσότερο διατηρεῖ τὴν πνευματικὴ τῆς κυριαρχία στὸν κύκλο ποὺ εἶναι ἀποκλειστικὰ δικὸς τῆς, δηλ. τὸ θρησκευτικόν. Αὐτὸ διδάσκει τὴν Καθολικὴ ἐκκλησιὰ καὶ κάθε ἐκκλησιὰ ἡ ἱστορικὴ ἐξέλιξη τῆς ἀνθρωπότητας "Ὅποιος ἔχει τὴ δύναμη διδάσκεται ἀπὸ τὴν ἱστορία.

Μὰ μήπως καὶ σ' ἐμᾶς τάχα ἡ ἐξέλιξη τῶν πραγμάτων δὲ μᾶς δείχνει τὸ σωστὸ δρόμο; Ἡ δημιουργικὴ μας λογοτεχνία δὲ γράφεται σήμερὰ στὴ δημοτικὴ γλῶσσα καὶ ἡ παιδεία μας δὲν ἀρχίζει νὰ δέχεται τὴ ζωογόνο πνοὴ τῆς, χωρὶς νὰ γίνεται οὔτε πιδ ἄθρησκος ὁ λαὸς οὔτε νὰ περιφρονῇ τὴν ἐκκλησιὰ του; Ἐδ' ἐνάντιο μάλιστα θὰ μπορούσε νὰ δειχτῇ καὶ ὁ πέρα. "Ὅτι δηλαδὴ ὁ δημοτικισμὸς φέρνοντας μιὰ γενικὴ ψυχικὴ ἀναζωογόνηση στὴν ἑλληνικὴ φυλὴ, ξερριζώνοντας κάθε ψεφτιά καὶ κάθε νεκρὸ τύπο ἀπὸ μέσα μας, θὰ ὠφελήσῃ καὶ τὴ θρησκευτικὴ ζωὴ, γιὰτὶ θὰ κἀνη τὸ λαὸ εἰλικρινέστερο καὶ ἀληθινώτερο καὶ σ' αὐτό. Θὰ χτυπήσῃ τὴ θρησκευτικὴ ὑποκρισία, τὴν καπηλεία τῶν ἱερῶν, ποὺ ἀπὸ ἀσυνείδητους καὶ ἀπιστους ἀγύρτες ὑψώνεται σὰν προστασία τάχα τοῦ θεοῦ, ἐνῶ στὴν πραγματικότητά εἶναι προκάλυμμα ἐγωῖσμων καὶ συμφερόντων ὕλικῶν.

Ὁ δημοτικισμὸς εἶναι λατρεία τῆς πραγματικότητος καὶ τῆς ἀλήθειας.

Ὁ δημοτικισμὸς δὲν περιφρονεῖ τὴ θρησκεία, οὔτε τὴν ἐκκλησιὰ, οὔτε τὴν ἐκκλησιαστικὴ παράδοση οὔτε τὴ γλῶσσα τῆς ἐκκλησιᾶς.

Ἀπεναντίας ἀναγνωρίζοντας πόσο στενὰ ἐνώθηκεν ἡ ἐξέλιξις καὶ ἀνάπτυξις τῆς χριστιανικῆς θρησκείας μετὰ τὴν ἐλληνικὴν φυλὴν, πόσες πνευματικὲς ἀξίες δημιούργησεν ὁ χριστιανισμὸς στὸ μεσαιωνικὸ Βυζάντιο, θεωρεῖ καὶ τὴν ἐκκλησιαστικὴν λογοτεχνίαν καὶ τὴν ὕμνωδιαν τῆς ἐκκλησιᾶς πολύτιμα πνευματικὰ ἀγαθὰ τῆς φυλῆς, ἀξία σεβασμοῦ καὶ μελέτης ἀντίθετα μετὰ τοῦς καθαρευουσιάνους, ποὺ περιφρονοῦσαν κάθε πνευματικὴν ζωὴν πέραν ἀπὸ τὸ Δημοσθένειον ἢ τὸ πολὺ πολὺ τὸν Πλούταρχον.

Τὸ χάσμα μεταξὺ ἐκκλησιᾶς καὶ ἔθνους ποὺ φοβοῦνται οἱ ὀπαδοὶ τῆς καθαρεύουσας πῶς θὰ φέρῃ ἢ ἐπικράτησις τῆς ζωντανῆς γλώσσας, οὔτε σὲ κανένα λαὸν γεννήθηκε ἀπ' αὐτὸ τὸ λόγο οὔτε σὲ μᾶς θὰ γεννηθῇ.

Κι ἂν ὅμως ἦταν βάσιμος ὁ φόβος αὐτός, ἔστω καὶ σ' ἐλάχιστον βαθμῷ, δὲν εἶναι τὸ ἔθνος ποὺ πρέπει ν' αὐτοκτονήσῃ πνευματικὰ γιὰ χάριν μιανῆς γλωσσικῆς μορφῆς ἀσχετῆς μετὰ τὴν οὐσίαν τῆς θρησκείας, μὰ ἡ ἐκκλησιὰ θάχε τὸ ὑπέριστα καθῆκον νὰ δώσῃ τῇ σωτήριαν λύσιν εἰσάγοντας στὴν τελετουργίαν τῆς τῆ ζωντανῆς γλώσσας στὰ σημεῖα ἐκεῖνα, ποὺ φέρουν τὴν πνευματικὴν ἐπικοινωνίαν λαοῦ καὶ ἐκκλησιᾶς, ἦτοι στὸ κήρυγμα, τὴν ἐκκλησιαστικὴν διδασκαλίαν γενικὰ, στὴν ἐρμηνείαν τῶν κειμένων καὶ σὲ κάποιες προσευχάς. Ἔτσι θὰ προσαρμοζόταν στὴ ζωὴ καὶ θὰ γινόταν γιὰ τὸ λαὸν ἀληθινὴ ψυχοσώστρα.

Αὐγουστος 1916

